

CONSERVAREA ȘI RESTAURAREA UNEI CĂRȚI ROMÂNEȘTI VECHI: *STRASTNIC*, BLAJ, 1753

MARIA ZGÂRGIU

Muzeul Național al Unirii Alba Iulia

Conservarea este o disciplină care se ocupă cu etiopatologia, profilaxia și prevenirea deteriorărilor bunurilor de patrimoniu. Scopul principal urmărit în activitatea de conservare este asigurarea condițiilor optime de depozitare, expunere, ambalare și transport a bunurilor culturale, cu valoare de patrimoniu¹. Conservarea trebuie să facă posibilă transmiterea în viitor a mesajului estetic, istoric și documentar².

În conservarea colecțiilor muzeale care au ca suport hârtia, unul dintre factorii determinanți care pot fi implicați în diferite procese de degradare este clima interioară a spațiilor de depozitare-expunere³.

Lumina și poluarea sunt alți factori importanți care contribuie la degradarea obiectelor de patrimoniu formate din materiale de natură organică⁴.

Acizii pot afecta cel mai mult fondurile bibliotecilor și arhivelor. Aciditatea hârtiei sau a pielii poate depăși punctul periculos, astfel încât ea nu mai poate fi combătută⁵. Degradările interne ale hârtiei sunt legate și de istoricul manufacturării acesteia⁶.

Agenții biologici implicați în degradarea obiectelor de patrimoniu sunt insectele, microorganismele și mamiferele (rozătoarele și omul). Peste 70 de specii de insecte produc daune fondurilor de bibliotecă⁷. Insectele care lasă urme adânci sunt cele din familiile *Anobidae* și *Dermestidae*, numite popular „cari”. Acestea își desfășoară întreg ciclul vital în interiorul cărților⁸.

Bacteriile și fungii trăiesc pe hârtie sau pe materialele folosite la legătura cărților, se descompun⁹, deteriorând structura fizică a acestora.

Spre deosebire de conservare, care este o activitate permanentă, restaurarea este una ocazională, în funcție de starea de conservare a obiectului

¹ HPICCH 1996, p. 19.

² *Ibidem*, p. 19; Moldoveanu 1999, p. 6-18.

³ Villanti 1995, p. 6-8.

⁴ Cunha 1973, p. 92-96.

⁵ *Ibidem*, p. 112-117.

⁶ Hey 1992, p. 51.

⁷ Gallo 1995, p. 36.

⁸ Gallo, Gallo 1970, p. 235-243.

⁹ *Ibidem*, p. 244-258; Gallo 1995, p. 36-43.

respectiv¹⁰. Restaurarea reprezintă redarea semnificației originare, pierdută parțial sau estompată în timp și consolidarea structurii suport¹¹.

Prin restaurare se are în vedere mărirea rezistenței fizice, chimice, biologice și mecanice a obiectelor și aducerea lor într-o stare cât mai apropiată de cea originară, ținându-se cont de compatibilitatea, și reversibilitatea metodelor, substanțelor și materialelor folosite, de experiența în domeniu¹².

Starea de conservare înainte de restaurare

Legatura

- coperta - piele de culoare maro ornamentată cu motive vegetale și religioase, prezintă zgârieturi, atac xilofag;
- cotorul - piele, cu deteriorări mecanice și atac xilofag;
- scoarțele - lemn, cu atac xilofag;
- forzațul - hârtie manuală cu însemnări manuscrise, dublu, prezintă îndoituri, fisuri, atac bacterian, pete foxing.

Corpul cărții

- deteriorări fizico-mecanice: rupturi, fisuri, ondulări, desprinderi ale filelor din cotor, restaurări empirice;
- deteriorări fizico-chimice: pete și depozite de murdărie, pete și depozite de ceară, pete foxing, halouri, îmbrunirea hârtiei, arsuri;
- deteriorări biologice: atac xilofag soldat cu găuri de zbor.

Tratamente de restaurare pe volum descusut:

- * Numerotarea filelor care formează corpul cărții cu un creion negru cu mina foarte moale în partea de sus a volumului.

- * Desprăfuirea mecanică. Operația are scopul de a îndepărta depozitele de praf și de murdărie de pe suprafața hârtiei. S-a efectuat desprăfuirea mecanică, cu o pensulă moale.

- * Descoaserea volumului și realizarea caietelor împreună cu restauratorul de legătură.

- * Îndreptarea prin mijloace mecanice a filelor cu o pensulă moale și fâlțuitorul din os.

- * Curățirea mecanică uscată folosește forța mecanică pentru a rupe legăturile între murdărie și obiect.

- * Efectuarea analizei Ph-ului înainte de spălare.

- * Determinarea agentului de înclieiere conform buletinului de materiale și tehnologii, cu iod în iodură de potasiu, o picătură. Hârtia a fost înclieiată cu gelatină.

¹⁰ CEGPCACCP 2000.

¹¹ Marijnissen 1967, p. 255-275.

¹² HPICCH 1996, p. 19.

* Stabilirea solubilității cernelurilor și protejarea acestora s-a executat cu o soluție de C.M.C. în concentrație de 3-3,5 %, prin aplicarea de straturi succesive pentru a se realiza peliculă protectoare care împiedică migrarea cernelurilor în timpul spălării.

* Îndepărtarea depozitelor de ceară cu ajutorul bisturiului, prin creșterea depozitului în X și desprinderea lui de pe suportul de hârtie, prin pătrunderea bisturiului la interfața dintre depozit și suportul de text.

* Spălarea filelor s-a făcut în apă distilată. Spălarea are rolul de curățire, de îndepărtare a murdăriei depusă în spațiile dintre fibrele de celuloză, precum și de îmbunătățire a valorilor pH-ului.

* Uscarea liberă făcută pe hârtii de filtru în timp de 24 de ore, pe rastel, la valori ale U.R. și temperatură adecvate, a permis o bună evaporare a apei din hârtie.

* Presarea intermediară s-a făcut între foi de filtru în presa ușoară între platane și greutate mici. Această presare are rolul de reșezare a fibrelor deranjate în timpul spălării.

* Reîncleierea cu carboximetil celuloză s-a făcut cu o pensulă moale, prima dată pe o parte. După uscarea liberă pe foi de filtru, timp de 24 de ore și o ușoară presare a filelor, operația de reîncleiere s-a repetat și pe cealaltă față a foi de hârtie.

* Măsurarea grosimii hârtiei s-a făcut cu micrometrul digital, în scopul stabilirii tipului de hârtie japoneză cu care se va face completarea lacunelor. Hârtia japoneză la dublu, împreună cu agentul de lipire, trebuie să aibă aceeași grosime ca hârtia suport de text.

* Pregătirea foilor pentru restaurare a constat în curățirea părților biodeteriorate, unde nu este prezent text, în vederea completării lacunelor cu hârtie japoneză, urmată de subțierea și defibrarea marginilor porțiunilor cu text, fără a afecta scrierea, în vederea completării lacunelor cu hârtie japoneză.

* Consolidări ale suportului papetar cu vâl japonez s-au făcut doar acolo unde a fost necesar, pe zonele fragilizate, ca urmare a degradării fibrelor de celuloză și a pierderii agentului de încleiere.

* Completarea lacunelor cu hârtie japoneză după defibrarea prealabilă a marginilor lacunelor.

* Degajarea surplusului de hârtie japoneză s-a făcut cu bisturiul pe o parte și pe cealaltă, astfel încât grosimea locului de sudură dintre cele două suporturi să nu depășească grosimea suportului de text. S-a realizat o defibrare a hârtiei de completare, astfel încât fibrele hârtiei suport de text să se împâslească cu fibrele hârtiei de completare. Pe porțiunea de lipire s-a aplicat un strat subțire de C.M.C., și s-a uniformizat suprafața cu ajutorul fălțuitorului din os.

* Presarea intermediară în presă ușoară. Operația s-a realizat între netexuri și platane, sub presă ușoară.

* Refacerea dimensională a filelor prin tăierea surplusului de hârtie japoneză.

* Recompunerea caietelor.

* Presarea finală s-a făcut între netexuri și are ca scop stabilizarea caietelor și a cotorului, urmând apoi recoaserea volumului.

* Restaurarea legăturii.

* Confecționarea cutiei de protecție din carton cu pH neutru, căptușită cu hârtie de filtru pentru o bună conservare viitoare a cărții.

Conservation and Restoration of an Old Romanian book: *Strastnic (Passional)*, Blaj, 1753

ABSTRACT

The technological process of restoring old books comprises more phases. Identification of deterioration that both the book block and binding elements underwent is an important stage for establishing the diagnosis and treatment that follows to be applied.

The restoration was carried out with unstitching of the volume: dry cleaning, washing out the leaves, fissure consolidation, completion of the gaps with Japanese voile, restoration of leather coverings, making a protective case.

List of illustrations

Fig. 1 – Deterioration of the binding

Fig. 2 – Deterioration of the book block

Fig. 3 – Consolidation of fissures with Japanese voile

Fig. 4 – Completion of the gaps with Japanese voile

Fig. 5-6 – After restoration

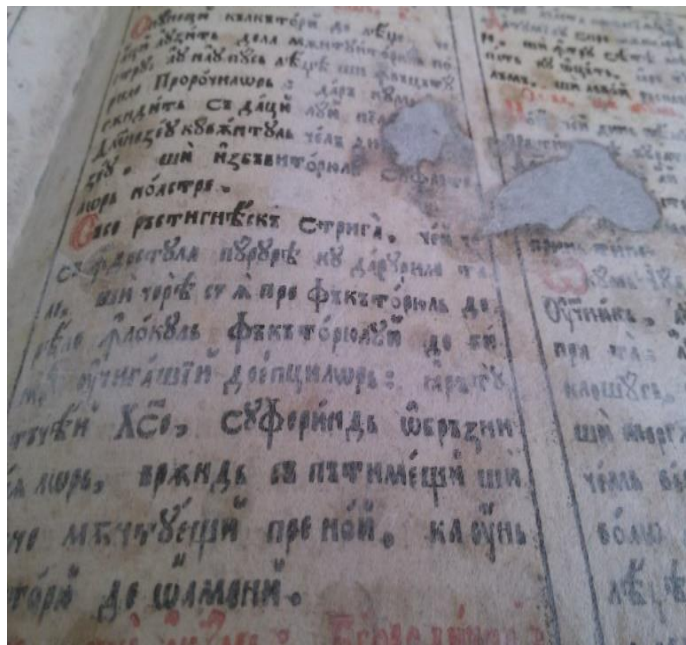

Fig. 3 - Consolidarea fisurilor cu vâl japonez

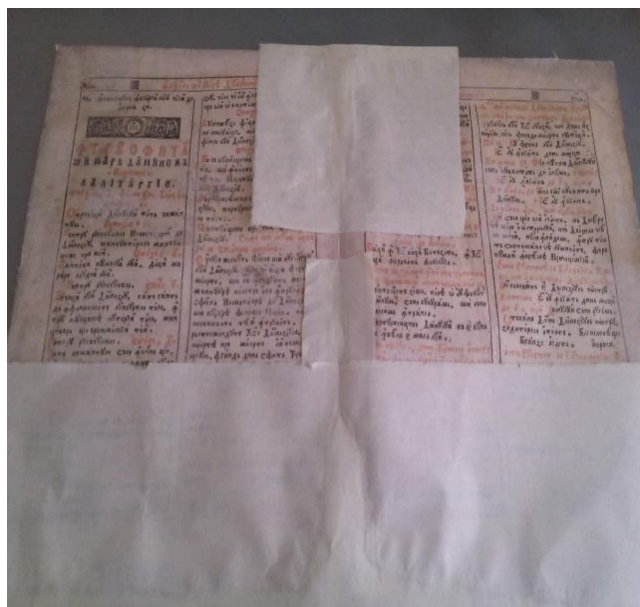

Fig. 4 - Completarea lacunelor cu hârtie japoneză

Fig. 5-6 - După restaurare

Abrevieri bibliografice

- CEGPCACCP 2000 - *Code of Ethics and Guidance for Practice, of the Canadian Association for Conservation of Cultural Property and of the Canadian Association of Professional Conservators*, Third Edition, 2000
- Cunha 1973 - G. D. M. Cunha, „Conservation of library materials. A manual and Bibliography on the care, repair and restoration of library materials”, în *Probleme de patologie a cărții*, vol. 8, București, 1973, p. 92-96
- Gallo 1995 - Fausta Gallo, „Cauze biologice ale degradării materialelor de bibliotecă”, în *Probleme de patologie a cărții*, vol. 31, București, 1995, p. 36-43
- Gallo, Gallo 1970 - Fausta Gallo, Paolo Gallo, „Insecte și microorganisme dăunători ai cărților”, în *Probleme de patologie a cărții*, vol. 2, București, 1970, p. 235-258
- Hey 1992 - Margaret Hey, „Spălarea și deacidificarea apoasă a hârtiei”, în *Probleme de patologie a cărții*, vol. 28, București, 1992, p. 51
- HPICCH 1996 - *Historical and Philosophical Issues in the Conservation of Cultural Heritage*, The Getty Conservation Institute Los Angeles, 1996
- Marijnissen 1967 - R. H. Marijnissen, *Degradation, Conservation and Restoration of Works of Art: Historical Overview*, Brussels, 1967
- Moldoveanu 1999 - Aurel Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București, 1999
- Villanti 1995 - Simonetta Villanti, „Factorii microclimatici și conservarea fondurilor de carte”, în *Probleme de patologie a cărții*, vol. 31, București, 1995, p. 6-8

Cuvinte-cheie: carte românească veche, deteriorări, conservare, restaurare, legătură

Keywords: old Romanian book, deteriorations, conservation, restoration, binding